

УДК 378:004:377.4

Коваленко Валентина Володимирівна

молодший науковий співробітник

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна

vako88@ukr.net

Коваленко Олександр Миколайович

молодший науковий співробітник

Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна

whitewavex@gmail.com

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОБОТІ ЗІ ШКОЛЯРАМИ, ЯКІ МАЮТЬ ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ

Анотація. У публікації проаналізовано наукову літературу і державні документи щодо особливостей навчання школярів, які мають функціональні обмеження. Розглянуто основні поняття і терміни щодо проблематики дослідження. Проаналізовано наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених щодо застосування електронних соціальних мереж у навчально-виховному процесі. Описано різновиди електронних соціальних мереж, які доцільно застосовувати у роботі зі школярами, зокрема, які мають функціональні обмеження. Визначено, що використання в навчально-виховному процесі електронних соціальних мереж частково розв'яже проблеми школярів з функціональними обмеженнями, зокрема, у навчанні (виконання домашніх завдань, залучення до участі у шкільних заходах, спілкуванні з однолітками й учителями тощо).

Ключові слова: електронні соціальні мережі; школярі; навчально-виховний процес; діти з функціональними обмеженнями.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний стан соціально-політичного розвитку України відкриває нові перспективи в системі освіти, пов'язані з толерантним ставленням до дітей з функціональними обмеженнями, їх соціалізацією й інтеграцією в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу.

У Концепції державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами [11] зазначено, що освіта в Україні має складну, розгалужену і диференційовану систему навчально-виховних (корекційних) закладів, реабілітаційних і медико-педагогічних центрів, навчально-виховних комплексів, спеціальних (корекційних) класів при середніх закладах освіти та ін. Розвиток системи спеціальної освіти пов'язаний з подальшою диференціацією й удосконаленням діючої мережі корекційних закладів, відкриттям нових типів закладів, у яких надається комплексна допомога і підтримка дітям з функціональними обмеженнями.

З кожним роком в Україні народжується все більше дітей з функціональними обмеженнями, які залучаються до інклюзивного навчання, в інклюзивних класах навчаються учні з різними нозологіями. Саме тому державі необхідно створити умови, за яких учні з функціональними обмеженнями стануть рівноправними учасниками навчально-виховного процесу школи.

Одним з ефективних засобів організації навчально-виховного процесу ми вбачаємо використання електронних соціальних мереж у роботі зі школярами. Використання електронних соціальних мереж дозволить вчителю створити інтерактивне середовище, у якому учні виступають активними діячами, повноправними

учасниками навчально-виховного процесу, стимулюючи їх до самостійного пошуку, цим самим учитель може забезпечити підтримку спільних інтересів школярів, суттєво підвищуючи їх мотивацію до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проаналізувавши наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених щодо окресленої проблеми, визначено, що особливості використання електронних соціальних мереж у сфері освіти досліджували: Т. Архипова [1], Р. Голощук [3], Р. Гуревич [5], С. Івашньова [8], О. Кліменко [9], С. Крибель [12], Г. Кучаковська [13], М. Львов [1], С. Мигович [16], Н. Осіпова [1], Є. Павліченко [18], Є. Патаракін [19], О. Пінчук [20], А. Светлорусова [23], Н. Тверезовська [16], А. Фещенко [27], О. Щербаков [28], А. Яцишин [30] та ін.

У публікаціях І. Галатир [3], І. Звереві [24], Ю. Запорожченко [7], А. Капської [25; 26], А. Колупаєвої [10], Л. Савчук [10], Л. Шіпіциної [22] та ін. окреслено проблеми дітей і молоді з функціональними обмеженнями й указано на основні напрями роботи щодо їх вирішення.

Дослідження Н. Олексюк [17], А. Яцишин [29] присвячені проблемі використання електронних соціальних мереж для соціально-педагогічної роботи з дітьми і молоддю з особливими освітніми потребами. Проте, наукові розвідки щодо проблеми використання електронних соціальних мереж у навчально-виховній роботі з школярами, які мають функціональні обмеження, є багатогранною і тому потребує проведення комплексного дослідження.

Мета дослідження: визначити актуальність застосування електронних соціальних мереж у роботі зі школярами, які мають функціональні обмеження.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати основні терміни і поняття дослідження.
2. Розглянути особливості соціально-педагогічної і навчально-виховної роботи зі школярами, які мають функціональні обмеження.
3. Дослідити електронні соціальні мережі і їх сервіси.
4. Визначити перелік електронних соціальних мереж, що доцільно застосовувати для організації соціально-педагогічної і навчально-виховної роботи зі школярами.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У роботі використано комплекс методів для досягнення мети і реалізації завдань дослідження, а саме: аналіз, систематизація, узагальнення наукової літератури і законодавчих документів з метою визначення основних термінів і понять дослідження; аналіз контенту й сервісів зарубіжних і вітчизняних електронних соціальних мереж з метою добору таких, які доцільно застосовувати в навчально-виховному процесі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для нашого дослідження важливим є здійснення аналізу основних термінів і понять щодо проблеми застосування електронних соціальних мереж у роботі зі школярами, які мають функціональні обмеження. Першочергово проаналізуємо терміни і поняття, що будемо використовувати у дослідженні, зокрема: «дитина-інвалід» (дитина з функціональними обмеженнями), «обмеження життєдіяльності», «соціальна реабілітація», «реабілітаційні послуги», «соціальна допомога», «абілітація», «потреби», «інклюзія», «інклюзивна освіта», «інклюзивне навчання», «інклюзивна

школа», «соціальне середовище підлітка», «соціальна активність підлітка», «соціальна мережа».

Свій науковий пошук розпочнемо з аналізу основних державних документів, що регулюють реалізацію соціальної роботи в Україні. Зокрема, у Законі України «Про реабілітацію інвалідів» [6] визначено, що «дитина-інвалід (*дитина з функціональними обмеженнями*)» – це особа віком до 18 років, яка має стійкий розлад функцій організму, і під час взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами й забезпечити її соціальний захист. А «*обмеженням життєдіяльності*» називають помірно чи значно виражену втрату особою внаслідок захворювання, травми (її наслідків) або вроджених вад здатності до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю своєї поведінки, спілкування, навчання, виконання трудової діяльності нарівні з іншими громадянами [6].

На жаль, нині діти з функціональними обмеженнями часто асоціюються зі спеціальними закладами, ізольованими від решти суспільства. Проте навчання дітей з функціональними обмеженнями здійснюється в різноманітних школах. Це школи-інтернати для дітей, які мають кілька вад. Діти, що мають, окрім сліпоти або порушень слух, розумову недостатність, навчаються за особливими програмами в цих же школах. Але, не всі діти мають однаковий рівень потреб і тому на сучасному етапі розвитку нашого суспільства піднімається питання інтеграційного навчання. Тобто, надання можливості дітям з функціональними обмеженнями отримувати освіту у звичайних школах [3].

Низка спеціальних досліджень, що були проведені в Україні у минулі роки, сприяли подоланню стереотипів у розумінні проблем виховання і навчання дитини з функціональними обмеженнями, відступу від концентрації уваги на дефекті. Головною ідеєю сучасної спеціальної освіти є орієнтація на використання збережених систем і функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження, цілеспрямований розвиток психічних процесів, які обумовлюють рівень оволодіння знаннями, уміннями, навичками і відповідну освіченість дитини для її інтеграції в суспільство, зазначено у [11]. Також, Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами базується на: 1) розумінні особистості дитини з урахуванням закономірностей її розвитку; 2) визначенні ступеню компенсаторно-корекційного впливу на розвиток дитини залежно від характеру і глибини ураження (сенсорного, фізичного чи інтелектуального) в умовах спеціального навчання; 3) проектуванні віддалених цілей і результатів навчання й виховання з відповідним змістом, технологічним і матеріальним забезпеченням [11].

Під «*соціальною реабілітацією*» у [6] визначено систему заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу і здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації і соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування, задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації. Соціальна допомога – це певні заходи, спрямовані на повернення особи до активного життя і праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, повсякденних життєвих потреб тощо. Система заходів, що спрямовані на опанування особою знань і навичок, необхідних для її незалежного проживання в соціальному середовищі: усвідомлення своїх можливостей і обмежень, соціальних ролей, розуміння

прав і обов'язків, уміння здійснювати самообслуговування, визначена як «абілітація» [6].

У науково-методичному посібнику [10] поняття «інтеграції» й «інклюзії» розглянуті як антонімічні щодо «сегрегації» і позначають відповідний поступ у розвитку системи одержання освіти особами з порушеннями. Фізичне залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітнього закладу не є інклюзією, це «вимушена інтеграція». Досвід такого навчання засвідчив, що в разі нездатності педагогів організувати навчальний процес так, щоб враховувались індивідуальні потреби кожної дитини, такі діти не брали участь у навчальному процесі і, знизилась їхня мотивація до навчання, погіршилися результати навчання. Щодо терміну «інклюзія», то він є відмінним від терміну «інтеграція» за своїм концептуальним підходом. Адже інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення дітей у регулярний освітній простір. Інклюзія є політикою і процесом, що забезпечує можливість всіх дітей брати участь у різних програмах. Відмінність у підходах полягає у визнанні того факту, що ми змінюємо суспільство, аби воно враховувало й пристосовувалось до індивідуальних потреб людей, а не навпаки [10].

У той же час, дослідниця Л. Шіпіцина [22, с. 105] вважає, що проблема інтеграції дітей з функціональними обмеженнями у суспільство зумовлена, з одного боку, присутністю у них відхилень у фізичному і психічному розвитку з іншого – недосконалістю самої системи соціальних стосунків, яка в силу певної жорсткості вимог до своїх потенційних суб'єктів є недоступною для дітей з функціональними обмеженнями. Відповідно, соціальна інтеграція (інтеграція в суспільство) передбачає соціальну адаптацію дитини з відхиленнями в розвитку в загальну систему соціальних стосунків і взаємодії, перш за все, у рамках того освітнього середовища, у яке вона інтегрується.

Отже, інклюзія передбачає особистісно зорієнтовані методи навчання, в основі яких – індивідуальний підхід до кожної дитини з урахуванням усіх її індивідуальних особливостей – здібностей, особливостей розвитку, типів темпераменту, статі, сімейної культури тощо [10]. Під «інклюзивною освітою» розуміють систему освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту і права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання в умовах загальноосвітнього закладу. Інклюзивні освітні заклади мають адаптувати навчальні програми і плани, методи і форми навчання, використання існуючих ресурсів, партнерство з громадою до індивідуальних освітніх потреб і різних стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами і забезпечити спектр необхідних послуг відповідно до різних освітніх потреб таких дітей [10].

Аналізуючи наукову літературу [10; 24], зустрічаємо поняття «інклюзивне навчання», що передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Таке навчання є гнучким, індивідуалізованим навчанням дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання, відбувається за індивідуальним навчальним планом і забезпечується медико-соціальним і психолого-педагогічним супроводом. Під поняттям «інклюзивна школа» розуміють заклад освіти, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми і плани, фізичне середовище, методи та форми навчання, використовує існуючі в громаді ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей, створює позитивний клімат у шкільному середовищі. Такі школи забезпечують сприятливі умови для досягнення рівних

можливостей і повної участі, проте для їх ефективної діяльності необхідні спільні зусилля не лише вчителів і персоналу школи, а й членів родин, батьків, ровесників [10].

У [11] визначено, що загальноосвітня підготовка учнів розглядається у поєднанні з формуванням соціально адаптованої особистості. Суттєве оновлення змісту освіти у загальноосвітній школі обумовило необхідність визначення нових концептуальних підходів до спеціальної освіти, уточнення стратегії і тактики інноваційних процесів; закріплюється варіативність змісту спеціальної освіти, її орієнтація на створення оптимальних умов для самовизначення кожного учня відповідно до його пізнавальних можливостей; до вимог стандарту включається зміст корекційної, реабілітаційної і абілітаційної роботи; реалізуються вимоги гуманізації спеціальної освіти, її відкритості, соціальної орієнтації і створення умов для адаптації учня з особливими потребами й інтеграції в суспільство. Зміни в системі загальної середньої освіти, пов'язані з розробкою й упровадженням державного освітнього стандарту, призводять до необхідності визначення нового статусу спеціальної освіти і нового етапу в розвитку української дефектологічної науки і практики [11]. Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства [10].

Лист МОН «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 н. р.» [14] вказує на те, що для запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітній школі потрібно створення відповідних умов, а саме: доступність будівель і приміщень, використання адекватних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками (особами, які їх замінюють). Організація такого навчання передбачає надання дитині з особливими освітніми потребами психолого-педагогічної корекційної допомоги. Для формування навичок соціальної поведінки такі діти потребують спеціальних умов у спеціально організованому середовищі. Чим раніше таке середовище для дитини буде створено, тим успішнішою буде її адаптація і менше її розвиток відхилятиметься від норми.

Також стосовно проблем у сфері освіти дітей і молоді з функціональними обмеженнями, експерти зазначають такі причини:

- неспроможність відвідувати загальноосвітню школу, деякі вади й недоліки інших форм освіти;
- труднощі у пересуванні й віддаленість спеціальних навчальних закладів, що заважає отримати спеціальність;
- недостатня адаптованість навчальних програм загальноосвітніх і навіть спеціальних шкіл для дітей з певними порушеннями, брак індивідуального підходу;
- відсутність у сільській місцевості і малих містах спеціальних навчальних закладів;
- брак індивідуальних навчальних програм, адаптованих до особливостей різних видів інвалідності дітей, які навчаються вдома;
- відсутність зацікавленості, мотивації вчителя у навчанні дитини з функціональними обмеженнями разом зі здоровими дітьми в класі загальноосвітньої школи [26, с. 185].

У [24] термін «потреби» визначено як стан, що стимулює організм до забезпечення його розвитку й функціонування. Незважаючи на те, що в сучасній психологічній і філософській літературі не подано єдиного визначення категорії «потреба», можна виділити два основних моменти, які так чи інакше присутні в кожному з визначень цієї категорії. Потреби виступають як необхідність в чомусь

важливому для підтримки життєдіяльності людини, і стають стимулом активності, діяльності, яка спрямована на досягнення тих або інших цілей. Потреби поділяють на біологічні й соціальні. Необхідно розрізняти потреби організму й потреби особистості. Потреби організму більшою мірою пов'язані з фізіологічним рівнем існування людини, потреби особистості – із соціальним. Саме батьки є першими представниками соціального середовища розвитку дитини, яке забезпечує задоволення практично всіх її потреб, у сім'ї відбувається становлення ієрархічної системи потреб [24].

Розглянемо детально соціальні потреби дитини. У малій енциклопедії соціальної педагогіки [24] «*соціальні потреби*» описані як потреби в причетності й любові, почуття соціальної взаємодії, прихильності та підтримки (потреби в сім'ї, друзях, громаді, державі тощо). Серед домінуючих соціальних потреб дитини визначено: 1) потреба в любові чи в емоційному контакті, яка є одною з найбільш сильних і тривалих потреб людини; 2) потреба у спілкуванні – соціальна й за замістом, і за походженням і стає найважливішим чинником для засвоєння дитиною специфічно людських форм поведінки й діяльності.

Вважаємо за доцільне наголосити, що наявність соціального середовища є необхідною й обов'язковою умовою соціалізації особистості. Воно охоплює людину від моменту її народження і впливає на неї аж до смерті. Саме соціальне середовище, зокрема його сфери: політична, соціальна, духовна формують певні очікування щодо поведінки особистості. Ці очікування відповідні соціальні інститути перетворюють на цілі, завдання, зміст соціального виховання. У [24] «*соціальне середовище дитини*» визначено як: складне багаторівневе утворення, конкретний прояв суспільних стосунків, що мають місце в суспільстві, у якому живе і розвивається особистість; сукупність соціальних умов життєдіяльності людини (сфери суспільного життя, соціальні інститути, соціальні групи), які впливають на її свідомість і поведінку. Макрорівень соціального середовища – це система соціальних відносин у суспільстві. Мікрорівень – це конкретні умови життя особистості (сім'я, сусідство) й умови в середовищі найближчого оточення (вулиця, тип поселення, навчальний або трудовий колектив, громадські організації, формальні і неформальні об'єднання) [24].

Під поняттям «*соціальна активність дитини*» розуміють складну динамічну функціональну систему, що характеризується сімейно-побутовою, комунікативною, суспільно-трудовою діяльністю, проявом духовних і фізичних здібностей людини в гармонії із соціальним середовищем, природою [26, с. 189–190]. Соціальна активність дитини починає підвищуватися у підлітковому віці. Оскільки у цей період відбуваються якісні зміни в інтелектуальній і емоційній сферах особистості (інтенсивний, нерівномірний розвиток і ріст організму, особистісні новоутворення та ін.), що породжують новий рівень його самосвідомості, потребу в рівноправному і довірливому спілкуванні з ровесниками і дорослими [21].

Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці характеризується зміною внутрішньої позиції по відношенню до школи й навчання. Підліток, не ігноруючи навчання, надає особливого значення спілкуванню. У спілкуванні з однолітками він розширює межі своїх знань, розвивається в розумовому відношенні, ділячись своїми знаннями і демонструючи освоєні способи розумової діяльності. Спілкуючись з однолітками, підліток досягає різні форми взаємодій людини з людиною, учиться оцінювати можливі результати свого і чужого вчинку, висловлювання, емоційного прояву. Підлітки жадають спілкування, і це, зазвичай, відбувається після занять у школі. Дорослий друг, дорослий кумир, на думку психологів, є досить рідкісним явищем в індивідуальному житті підлітка. Проте дорослий, якого шанують і до якого прислуховуються, – досить розповсюджене явище у підлітковій групі. Добре, коли ця

значуща людина – учитель, керівник спортивної секції, наукового об'єднання тощо [20].

Констатуємо, що нині соціальна активність підлітків часто проявляється у активному використанні електронних соціальних мереж у своєму повсякденному житті.

У результаті аналізу наукової літератури [3; 7; 10; 11; 20; 24; 25; 26] визначено, що нагальною є потреба уточнення форм, методів і засобів організації повноцінного інклюзивного навчально-виховного процесу школярів, які мають функціональні обмеження. І саме електронні соціальні мережі можуть стати потужним засобом для підтримки такого навчання.

Соціальна мережа – це структура, яка базується на людських зв'язках чи взаємних інтересах. Електронні соціальні мережі є засобом комунікації, а відтак передбачають і зворотній потік відомостей, реакцію реципієнта. Для оцінювання контенту опублікованого матеріалу (повідомлення, фото, відео, аудіо тощо) використовують «лайк», або коментар, або репост. Репост, як правило, виражає схвалення презентованої інформації так, що ініціатор репосту ділиться нею зі своєю аудиторією. Коментар, як відомо, може мати будь-який характер – виражати схвалення, незгоду [2]. Завданнями таких сайтів є забезпечення своїх користувачів усіма можливими ресурсами для взаємодії (синхронного й асинхронного) один з одним – відео, чати, зображення, музика, блоги, ігри тощо.

Сьогодні вирізняється великою кількістю зарубіжних і вітчизняних електронних соціальних мереж, у результаті аналізу цих мереж, зроблено авторське узагальнення, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

Зарубіжні і вітчизняні електронні соціальні мережі

Зарубіжні електронні соціальні мережі	Українські електронні соціальні мережі
VKontakte	WeUA
Facebook	Connect UA
Odnoklassniki	Всі тут
Google+	Українці
YouTube	Друзі
LinkedIn	Вреале
Twitter	UaModna
Мой Мир	Шукалка Знайомства
LiveJournal	

Наразі, в інтернет-просторі з'явилося багато вітчизняних електронних мереж, проте вони не такі популярні, як зарубіжні. Відомим фактом є те, що найпопулярнішою

електронною соціальною мережею у світі є Facebook. Щодо України, то популярною електронною соціальною мережею серед дітей і молоді залишається VKontakte.

Охарактеризуємо ці електронні соціальні мережі і їхні сервіси.

1. У *Facebook* (<https://www.facebook.com>) можна створювати профіль з інформацією про себе, розповсюджувати контент, є гнучке управління настройками доступу, взаємодія з іншими користувачами відбувається приватно (через особисті повідомлення) і публічно (за допомогою записів на «стіні», а також через механізм груп і зустрічей), є відстеження через стрічку новин активності друзів і співтовариств, можливість залишати коментарі під уже опублікованим контентом, до повідомлень можна «прикріплювати» фотографії, аудіозаписи й відеозаписи, документи та опитування, завантажувати власні записи і використовувати файли, завантажені іншими користувачами.

2. У мережі *VKontakte* (<https://vk.com>) можна створювати профіль з інформацією про себе, розповсюджувати контент, є гнучке управління настройками доступу, взаємодія з іншими користувачами приватно (через особисті повідомлення) і публічно (за допомогою записів на «стіні», а також через механізм груп і зустрічей), відстеження через стрічку новин активності друзів і співтовариств, можливість залишати коментарі під уже опублікованим контентом, до повідомлень можна «прикріплювати» фотографії, аудіозаписи та відеозаписи, документи й опитування, завантажувати власні записи і використовувати файли, завантажені іншими користувачами. Користувач також може створювати у своєму профілі особисту колекцію записів, за бажанням групувати їх в окремі альбоми. У публікації [29] визначено, що соціальна мережа VKontakte зручна для здійснення соціально-педагогічної роботи в навчально-виховному процесі, оскільки: більшість користувачів це молодь і діти; щоденно фіксується висока кількість відвідувачів; значна кількість безкоштовних сервісів; зручний та інтуїтивний інтерфейс; визначено наявність різних навчальних матеріалів.

У своїй роботі А. Яцишин [30, с. 121], виділяє певні характеристики функціонування електронних соціальних мереж: ідентифікація особи – відомості про особу (навчальний заклад, дата народження, улюблені книги, фільми та ін.); присутність на сайті – можна дізнатися, хто з користувачів у даний момент є в мережі, і долучитися до спілкування; статус стосунків між користувачами – визначення стосунків між користувачами (друзі, члени родини, однокласники та ін.); комунікація в мережі – спілкуватися з кількома користувачами мережі синхронно й асинхронно (особистого і групового спілкування, коментарів і оцінок фото, відео, рефератів, есе тощо); міні-групи – можна створити в середині віртуальної соціальної мережі об'єднання за інтересами; обмін матеріалами – є можливість поділитись з іншими користувачами (документами, фото, відео, закладками, презентаціями, книгами в цифровому форматі тощо).

Слід зазначити, що за допомогою соціальних мереж можливо організовувати співтовариства, як відкриті, так і з обмеженим доступом. Завдяки таким співтовариствам можна ефективно організовувати роботу груп і секцій, координувати роботу над власними освітніми проектами, обговорювати проблеми, влаштовувати освітні й культурні заходи, учасниками яких може бути велика аудиторія: авторитетні науковці й суспільні діячі, студенти з різних університетів, колеги з-за кордону, батьки, тощо. Отже, з особистого соціального профілю можна побудувати власне освітнє (віртуальне) співтовариство [16].

Досліджуючи використання електронних соціальних мереж для освітніх цілей О. Клименко [9] відзначає, що нині цінність соціальних мереж для навчання школярів недостатньо визначена: більшість учителів скептично ставляться до застосування електронних соціальних мереж як педагогічного засобу навчання через те, що соціальні

мережі стереотипно розглядаються як середовище для розваг. В освітній галузі можна застосовувати соціальні мережі для: організації колективної роботи, довготермінової проектної діяльності, міжнародного обміну, мобільного неперервного навчання і самоосвіти, мережної роботи учасників з різних шкіл, областей, країн.

Позитивним у використанні електронних соціальних мереж з метою навчання школярів є: 1) звичне і комфортне для учнів середовище. Інтерфейс, способи комунікації, організація та створення контенту вже вивчені учнем і повністю зрозумілі йому, що пояснюється тривалим користуванням. Зникає необхідність навчати роботи в мережі; 2) значний діапазон сервісів, різноманітність форм комунікації (опитування, голосування, форуми, коментарі, підписки, відправка персональних повідомлень та ін.), обмін цікавими і корисними посиланнями на інші ресурси; 3) ідентифікація користувача, найчастіше, у соціальній мережі людина виступає під своїм ім'ям і прізвищем, рідше – під псевдонімом; учню не потрібно запам'ятовувати новий логін і пароль для входу в систему, він користується звичним для себе способом ідентифікації в співтоваристві; 4) наявність фільтрації, активність учасників простежується через стрічку новин, цей інструмент допомагає не розгубитися користувачу в розмаїтті інформаційних потоків і проводити моніторинг оновлень різноманітного контенту; зміни, що відбуваються у навчальному процесі відображаються миттєво і їх легко відстежити; 5) групова діяльність, спільне планування і наповнення навчального контенту, власних електронних освітніх ресурсів; є можливість ділитися тим, чого вони навчилися і тим цікавим, що виявили в мережі зі своїми однокласниками і вчителем; 6) умови для організації безперервного навчання, тобто, постійної взаємодії учня і вчителя в мережі у зручний для них час, і для організації індивідуальної роботи з кожним учнем; обговорення, що були розпочаті під час занять у класі, можуть бути продовжені в соціальній мережі, що забезпечує ретельніше освоєння матеріалу; підтримка навчальної теми в соціальній мережі дозволяє учням, які пропустили заняття, не «випадати» з теми, а брати участь в обговореннях і виконувати завдання вдома; 7) наявність мобільної версії сторінок віртуальної соціальної спільноти, тобто доступ для учнів і вчителів у зручний для них час і у зручному місці з будь-якого мобільного засобу (мобільний телефон, планшет, нетбук, ноутбук, смартфон тощо), підключеного до мережі Інтернет; 8) візуалізація матеріалів, що дозволяє подолати технічні труднощі оснащення навчальних аудиторій необхідним обладнанням для демонстрації наочних матеріалів в електронному вигляді [30, с. 123–124].

Доречною є думка щодо застосування соціальних мереж і соціальних сервісів у навчанні: «... більшість учнів та вчителів мають досвід використання соціальних сервісів і віртуальних соціальних мереж у повсякденному житті (педагогічні працівники частіше використовують соціальні сервіси, а учні – соціальні мережі); безкоштовні соціальні сервіси спроможні задовольнити потреби учасників навчального процесу у збереженні, обміні та спільному використанні різних документів; основним чинником, який стримує активне використання зазначених ресурсів, є рівень готовності системи середньої освіти до використання сучасних засобів навчання» [8, с. 16].

Електронні соціальні мережі сприяють розширенню кола спілкування, забезпечать навчально-виховний процес зручними засобами для здійснення швидкого зворотного зв'язку: «вчитель – учень», «учень – учитель», «вчитель – батьки», «батьки – вчитель», «батьки – батьки».

Школярі з функціональними обмеженнями, зазвичай, комплексують через свої дефекти, і тому мають проблеми у спілкуванні з однолітками. Ставлення до дефекту дитини з функціональними обмеженнями може проявлятися у таких категоріях, як усвідомлення (повне, часткове) чи не усвідомлене, сприйняття чи неприйняття (дитиною), пригніченість (стан), адаптація чи дезадаптація, депривація тощо [26].

Причинами недостатнього спілкування дітей і молоді з функціональними обмеженнями, є:

- труднощі пересування, відсутність спеціального обладнання в громадських місцях, взагалі знижений рівень мобільності інвалідів;
- психологічний бар'єр у спілкуванні, неготовності людей сприймати інвалідів рівними собі;
- психологічні комплекси батьків, які соромляться дитини і не прагнуть розширювати коло її спілкування;
- вилученість із середовища загальноосвітніх шкіл, недостатня кількість центрів соціальної адаптації й спеціалізованих навчальних закладів;
- відсутність клубів для спілкування або їх недоступність;
- небажання здорових дітей спілкуватися з інвалідами та ін. [26, с. 186].

Вважаємо, що використання електронних соціальних мереж у навчально-виховній роботі з підлітками, які мають функціональні обмеження, частково розв'яже проблеми недостатнього спілкування їх з однолітками й учителями.

Електронні соціальні мережі можуть бути корисними у соціально-педагогічній роботі зі школярами [17]: індивідуальна комунікація між учнем і вчителем, а також між батьками й учителями; наявність мобільного додатку мережі, що надає доступ у будь-який час і з будь-якого пристрою (персональний комп'ютер, нетбук, ноутбук, мобільний телефон, планшет, смартфон тощо); можливість отримання зворотного зв'язку; можливість проведення соціально-педагогічної роботи у створених групах; можливість проведення опитувань, дискусій, фокус-груп; відкритий доступ до віртуальної бібліотеки аудіо і відеоматеріалів, які можна використовувати в структурі уроку тощо.

Погоджуємося з думкою [29], що вчителю у навчально-виховній роботі з учнями, які мають функціональні обмеження, варто було б використовувати електронні соціальні мережі тому, що: вони популярні серед школярів; безкоштовні; школярі перебувають у мережах кілька годин на день; можливість використання для навчання; швидкість у поширенні відомостей і цікавих новин; можливість робити нагадування про заходи і події, запрошення на зустрічі тощо; можливість розвивати інформаційну культуру особистості; можливість розвитку комунікаційних і соціальних навичок; сприяють розвитку пошуково-аналітичних навичок; можливість обміну матеріалами, відомостями і представлення своїх проєктів для обговорення на широкий загал; можливо слідкувати за навчально-виховним процесом, будучи відсутнім на уроці, занятті, брати участь в on-line режимі; є можливість постійної взаємодії з учителем, вихователем, керівником гуртка (секції), тренером у мережі; можливість залучення батьків і родичів у навчально-виховний процес; можливість подолання психологічних бар'єрів: сором'язливості, повільності вимови, вад зовнішності тощо.

Гуревич Р. С. [5, с. 53] застерігає, що соціальні мережі дають можливість для формування загальних компетенцій лише в тих випадках, якщо освітній процес здійснюють соціально-професійно компетентні педагоги, які повною мірою володіють навичками спілкування в соціальних мережах.

Важливим є формування мережної й інформаційної етики, пошук стилю спілкування між учасниками навчального процесу, уміння вести діалог у мережі, етичні норми поведінки і багато іншого. Саме навчальні платформи сприяють соціалізації школярів, а також сприяють формуванню їх уявлення про єдиний інформаційний простір. Усе це поступово стає невід'ємною частиною їх уміння використовувати світові джерела інформації для задоволення власних інтересів [1, с. 14].

Проте вчителям і батькам учнів варто контролювати час, який школярі проводять у мережі Інтернет, адже це може призвести до залежності від віртуального світу. Щоб

цього уникнути варто пропонувати і заохочувати школярів до «живого» спілкування з однолітками.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проаналізувавши наукову літературу й державні документи щодо проблеми навчання школярів, які мають функціональні обмеження, визначено: що терміни «інтеграція» й «інклюзія» є різними поняттями за концептуальним підходом; навчання дітей, які мають функціональні обмеження, здійснюється чи у спеціальних закладах, чи в інклюзивних школах; інклюзивною школа стає тоді, коли: адаптує навчальні програми і плани, середовище, форми і методи навчання, користується існуючими у громаді ресурсами (співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до освітніх потреб), залучає батьків, створює сприятливий клімат в учнівському колективі тощо.

Оскільки у підлітковому віці відбувається перехід дитини на нову соціальну позицію, пов'язану з пошуком свого місця в соціумі, активного прояву набуває експресивність, дратівливість, доведення своєї значущості, бажання підтримки й позитивної оцінки, намагання сподобатися оточуючим, потреба у спілкуванні з протилежною статтю тощо.

У розглянутих нами публікаціях зарубіжних і вітчизняних учених доведено перспективність використання електронних соціальних мереж для забезпечення навчально-виховного процесу як у вищих, так і в загальноосвітніх навчальних закладах. Електронні соціальні мережі сприяють розширенню кола спілкування, забезпечують навчально-виховний процес зручними засобами для здійснення швидкого зворотного зв'язку «вчитель – учень», «учень – учитель», «вчитель – батьки», «батьки – вчитель», «батьки – батьки».

У результаті узагальнення наукових джерел і власного досвіду наголосимо на перевагах використання електронних соціальних мереж у навчально-виховному процесі школи:

- мають високу популярність серед школярів;
- відвідання цих мереж є безкоштовним;
- школярі, зазвичай, перебувають у мережах кілька годин на день;
- учитель може використовувати електронні соціальні мережі для навчання;
- дуже швидко поширюються відомості й цікаві новини;
- можливість робити нагадування про заходи і події, запрошення на зустрічі тощо;
- можливість розвивати інформаційну культуру особистості;
- можливість розвитку комунікаційних і соціальних навичок;
- сприяють розвитку пошуково-аналітичних навичок;
- сприяють обміну матеріалами, відомостями та представлення своїх проєктів для обговорення на широкий загал;
- можливо слідкувати за навчально-виховним процесом, будучи відсутнім на уроці, занятті, брати участь on-line;
- можливість постійної взаємодії з учителем, вихователем, керівником гуртка (секції), тренером у мережі;
- можливість залучення батьків і родичів у навчально-виховний процес;
- можливість подолання психологічних бар'єрів: повільності вимови, сором'язливості, дефектів зовнішності тощо.

Отже, підсумовуючи зазначене вище, наголосимо, що використання у навчально-виховному процесі електронних соціальних мереж частково сприятиме розв'язанню проблем школярів з функціональними обмеженнями, а саме: для допомоги у навчанні

(виконання домашніх завдань, додаткові on-line консультації з учителями, залучення до заходів школи, зокрема, класу тощо), що сприятиме підвищенню рівня знань, умінь і навичок учнів; для спілкування з однолітками, що допоможуть у самореалізації й подоланні психологічних бар'єрів.

Проведене дослідження лише частково торкнулося проблем, пов'язаних із навчанням школярів, які мають функціональні обмеження, наступні наукові розвідки варто присвятити укладанню рекомендацій для педагогічного персоналу навчальних закладів і працівників соціальних служб щодо практичного використання електронних соціальних мереж для проведення соціально-педагогічної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова Т. Л. Социальные сети как средство организации учебного процесса / Л. Т. Архипова, Н. В. Осипова, М. С. Львов // Інформаційні технології в освіті. – 2015. – № 22. – С. 7–18.
2. Все о социальных сетях. Влияние на человека [1/4] – Режим доступа : <http://secl.com.ua/article-vse-o-socialnyh-setyah-vlijaniye-na-cheloveka.html>. – Доступ 25.11.2015.
3. Галатир І. А. Особливості навчального процесу дітей з особливими потребами [Електронний ресурс] / І. А. Галатир // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2009. – № 1. – С. 16–19. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2009_1_6.pdf – доступ 20.11.2015.
4. Голощук Р. О. Веб-спільноти в дистанційній освіті / Р. О. Голощук, Н. О. Думанський, Ю. О. Серов // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – Львів, 2008. – Вип. 18.10. – С. 286–292.
5. Гуревич Р. Інтернет і його соціальні мережі в сфері освіти: напрями використання / Р. Гуревич / Зб. наук. пр. III Міжнар. наук.-практ. конф. «ІКТ в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи» – С. 52–56. – Режим доступа : http://ubgd.lviv.ua/konferenc-kon_ikt/plen_zasid/Gurevuch.pdf. – доступ 01.12.2015.
6. Закон України «Про реабілітацію інвалідів» – Режим доступа : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15> – доступ 09.11.2015.
7. Запорожченко Ю.Г. Використання засобів ІКТ у дистанційному навчанні учнів з функціональними обмеженнями / Ю.Г. Запорожченко // Інформаційні технології в освіті : Зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2013. – № 16. – С. 75–82.
8. Івашньова С. В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті / С. В. Івашньова // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 15–17.
9. Клименко О. А. Социальные сети как средство обучения и взаимодействия участников образовательного процесса / О. А. Клименко // Теория и практика образования в современном мире : материалы Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, фев. 2012 г.). – С.-Пб. : Реноме, 2012. – С. 405–407.
10. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук; видання доповнене та перероблене. – К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
11. Концепція державного стандарту спеціальної освіти дітей з особливими потребами. – Режим доступа : https://docs.google.com/document/d/12B4jD453YeTjv-7160N0ABxPJ6QS_FMZ5ph4Fa3yeZTw/edit – доступ 25.11.2015.
12. Крибель С. С. Использование социальных сетей в образовании / С. С. Крибель, В. В. Шобухова // Информатика и образование. – 2012. – № 4 (233). – С. 66–68.
13. Кучаковська Г. А. Роль соціальних мереж в активізації процесу навчання інформатичних дисциплін майбутніх вчителів початкової школи [Електронний ресурс] / Кучаковська Г. А. // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – № 3 (47) – С. 136–149. – Режим доступа : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1213/933>. – доступ 28.11.2015.
14. Лист МОН України від 05.06.2015 № 1/9-280 «Про організацію навчально-виховного процесу для учнів з особливими освітніми потребами загальноосвітніх навчальних закладів у 2015/2016 навчальному році». – Режим доступа : <http://www.krok.org.ua/zakon-ukr.php> – доступ 05.11.2015.
15. Ломакин Д. С. Роль социальных сетей в современном образовательном процессе / Д. С. Ломакин / Веб-сайт Профобразование РФ. – Режим доступа : <http://rossobr.ru/?p=189> – доступ 28.11.2015.
16. Мигович С. М. Роль і місце соціальних мереж у формуванні освітньо-інформаційного середовища аграрних університетів / С. М. Мигович, Н. Т. Тверезовська // Науковий вісник НУБіП серія

- «Педагогіка, психологія, філософія». – Випуск 175, частина 3. – Київ, 2012. http://www.mnau.edu.ua/ua/02_02_01_10_mygovich.-html#ixzz2wnSKAKKp – доступ 06.11.2015.
17. Олексюк Н. В. Використання електронних соціальних мереж у соціально-педагогічній роботі зі школярами / Н. В. Олексюк, Л. В. Лебеденко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – № 4 (48). – С. 88–102. Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1273> – доступ 25.11.2015.
 18. Павличенко Е. Н. Социальные сети как инструмент модернизации образования / Е. Н. Павличенко // Народное образование. – 2012. – № 1. – С. 42–47.
 19. Патаракин Е. Д. Социальные взаимодействия и сетевое обучение 2.0 [Текст]: монография / Е. Д. Патаракин. – М.: НП «Современные технологии в образовании и культуре», 2009. – 176 с.
 20. Пінчук О. П. Історико-аналітичний огляд розвитку соціальних мережних технологій і перспектив їх використання у навчанні [Електронний ресурс] / О. П. Пінчук // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – № 4 (48). – С. 14–34. – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1267> – доступ 20.11.2015.
 21. Постанова КМУ від 15.06.2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF> – доступ 26.11.2015.
 22. Сборник статей, методических материалов, нормативно-правовых документов / под редакцией проф. Л. М. Шипицыной. – Москва, 2006. – 216 с.
 23. Светлорусова А. В. Використання віртуальних спільнот для розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей старшокласників / А. В. Светлорусова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 5 : Пед. науки : реалії та перспективи – Вип. 28. – Зб. наук. пр. / за ред. В. П. Сергієнко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 212–216.
 24. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.
 25. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А. Й. Капської – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
 26. Соціальна робота: технологічний аспект : навчальний посібник / за ред. проф. А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
 27. Фещенко А. В. Социальные сети в образовании: анализ опыта и перспективы развития / А. В. Фещенко // Открытое и дистанционное образование. – 2011. – № 3. – С. 44–50.
 28. Щербаков О. В. Соціальна мережа для підтримки навчального процесу у ВНЗ [Електронний ресурс] / О. В. Щербаков, Г. А. Щербина // Системи обробки інформації: зб. наук. праць. / М-во оборони України, Харк. ун-т Повітр. Сил ім. Івана Кожедуба. – 2012. – Вип. 8 (106). – С. 159–162 – Режим доступу : <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1545> – доступ 30.11.2015.
 29. Яцишин А. В. Використання електронних соціальних мереж для роботи з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами / А. В. Яцишин, В. В. Коваленко // Освіта та виховання обдарованої особистості. – 2015. – № 8 (39). – С. 32–38.
 30. Яцишин А. В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти / А. В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті. – 2014. – №19. – С. 119–126.

Матеріал надійшов до редакції 09.12.2015 р.

АКТУАЛЬНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ В РАБОТЕ СО ШКОЛЬНИКАМИ, ИМЕЮЩИМИ ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ

Коваленко Валентина Владимировна

младший научный сотрудник

Института информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина

vako88@ukr.net

Коваленко Александр Николаевич

младший научный сотрудник

Института информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина

whitewavex@gmail.com

Аннотация. В публикации осуществлен анализ научной литературы и государственных документов об особенностях обучения школьников, имеющих функциональные

ограничения. Рассмотрены основные понятия и термины по проблематике исследования. Проанализированы научные публикации отечественных и зарубежных ученых по применению электронных социальных сетей в учебно-воспитательном процессе. Описаны разновидности электронных социальных сетей, которые целесообразно применять в работе со школьниками, в частности, которые имеют функциональные ограничения. Определено, что использование в учебно-воспитательном процессе электронных социальных сетей частично решит проблемы школьников с функциональными ограничениями, в частности, в обучении (выполнение домашних заданий, привлечение к участию в школьных мероприятиях, общении со сверстниками и учителями и т. д.).

Ключевые слова: электронные социальные сети; школьники; учебно-воспитательный процесс; дети с функциональными ограничениями.

RELEVANCE OF ELECTRONIC SOCIAL NETWORKS APPLICATION WORKING WITH PUPILS WITH FUNCTIONAL DISABILITIES

Valentyna V. Kovalenko

junior researcher

Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

vako88@ukr.net

Oleksandr M. Kovalenko

junior researcher

Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

whitewavex@gmail.com

Abstract. In the article the scientific literature and government documents related to teaching pupils with functional disabilities is analyzed. There are considered the main concepts and terms regarding the problems of the study. Scientific publications of native and foreign researchers concerning application of electronic social networks in teaching and educational process are analyzed. It is described the types of electronic social networks appropriate to apply working with pupils, in particular, who have functional disabilities. It has been determined that the use of electronic social networks in teaching and educational process can help the pupils with functional disabilities in their study (doing homework, engage to participation in school activities, communication with peers and teachers, etc.).

Keywords: electronic social networks; pupils; teaching and educational process; children with functional disabilities.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Arhipova T. L. Social networking as a means of organizing the educational process [online] / T. L. Arhipova, N. V. Osipova, M. S. L'vov // Information Technology in Education : Coll. Science. pr. – Issue 22. – Kherson : KSU, 2015. – P. 7–18. – Available from: http://www.ite.kspu.edu/webfm_send/819/1. (in Russian).
2. All of the social networks. The impact on human [1/4][online]. – Available from: <http://secl.com.ua/article-vse-o-socialnyh-setjah-vlijanije-na-cheloveka.html>. – access : 11/25/2015. (in Russian).
3. Halatyr I. A. Features of the learning process of children with disabilities [online] / I. A. Halatyr // Proceedings of Khmelnytsky Social Technologies Institute of the University «Ukraine». – 2009. – № 1. – P. 16–19. – Available from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2009_1_6.pdf. – access : 11/20/2015. (in Ukrainian).
4. Holoschuk R. O. Web community in Distance Education / R. O. Holoschuk, N. O. Dumanskii, J. O. Serov // Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine. – Lviv, 2008. – № 18.10. – P. 286–292. (in Ukrainian).
5. Hurevych R. Internet and its social networks in education: Trends use [online] / R. Hurevych / Coll. Science. pr. Third International. scientific-practic. conf. «ICT in modern education : experience, problems and prospects». – P. 52–56. – Available from: http://ubgd.lviv.ua/konferenc/kon_ikt/plen_zasid/Gurevuch.pdf. – access 09/11/2015. (in Ukrainian).

6. Law of Ukraine «On the Rehabilitation of the Disabled» [online]. – Available from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>. – access 02/11/2015. (in Ukrainian).
7. Zaporozhchenko J.G. The use of ICT in distance learning pupils with functional disabilities / J.G. Zaporozhchenko // Information Technologies in Education : Coll. Science. works. – Kherson : KSU, 2013. – № 16. – P. 75–82. (in Ukrainian).
8. Ivashnova S. V. The use of social services and social networking in education / S. V. Ivashnova // Scientific notes NDU them. Gogol. Psychological and Pedagogical science. – 2012. – № 2. – P. 15–17 (in Ukrainian).
9. Klimenko O. A. Social networking as a means of learning and interaction between the participants of the educational process / O. A. Klimenko // Theory and practice of education in the modern world : Proceedings Intern. scientific. Conf. (St. Petersburg, February. 2012). – S.-Pb. : Renome, 2012. – P. 405–407 (in Russian).
10. Kolupaeva A. A. Children with special educational needs and the organization of their training, scientific-method. Training Manual. / A. A. Kolupaeva, L. A. Savchuk; revised and enlarged edition. – K. : Publishing group "ATOPOL", 2011. – 274 p. (in Ukrainian).
11. The concept of of state standard of of special education of children with special needs [online]. – Available from: https://docs.google.com/document/d/12B4jD453YeTjv7160N0ABxPJ6QS_FMZ5ph4Fa3yeZTw/edit. – access 11/25/2015. (in Ukrainian).
12. Kribel' S. S. Using social network in education / S. S. Kribel', V.V. Shobuhova // Information and education. – 2012. – № 4 (233). – P. 66–68 (in Russian).
13. Kuchakovska H. A. The role of social networks in enhancing the learning process informatic disciplines of future elementary school teachers [online] / H. A. Kuchakovska // Information technology and learning tools. – 2015. – № 3 (47). – P. 136–149. – Available from : http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1213#.-VaS1GV_tIBc. – access 11/28/2015 (in Ukrainian).
14. Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 05.06.2015 № 1 / 9-280 «On the organization of the teaching and educational process for pupils from special education needs general educational establishments in the 2015/2016 academic year» [online]. – Available from: <http://www.krok.org.ua/zakon-ukr.php>. – access 05/11/2015. (in Ukrainian).
15. Lomakin D. S. Role of social networks in the modern educational process [online] / D. S. Lomakin // Web Site Vocational education Russian Federation. – Available from: <http://rossobr.ru/?p=189>. – access 11/28/2015 (in Russian).
16. Myhovysh S. M. The role and place of social networks in shaping the educational informative environment agrarian universities [online] / S. M. Myhovysh, N. T. Tverezovska // Scientific Herald NUBiP series «pedagogy, psychology, philosophy». – Issue 175, Part 3. – Kyiv, 2012. – Available from: http://www.mnau.edu.ua/ua/02_02_01_10_mygovich.-html#ixzz2wnSKAKKp. – access 06/11/2015. (in Ukrainian).
17. Oleksyuk N. V. The use of electronic social networks in social and educational work with pupils [online] / N. V. Oleksyuk, L. V. Lebedenko // Information technology and learning tools. – 2015. – № 4 (48). – P. 88–102. – Available from: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1273>. – access 11/25/2015. (in Ukrainian).
18. Pavlicenco E. N. Social networks as a tool the modernization of education / E.N. Pavlicenco // Education. – 2012. – № 1. – P. 42–47. (in Russian).
19. Patarakin E. D. Social interaction and networked learning 2.0 [Text] : monograph / E. D. Patarakin. –M . : NP «Modern technologies in education and culture», 2009. – 176 p. (in Russian).
20. Pinchuk O. P. Historical and analytical review of social networking technologies and prospects of their use in training [online] / O. P. Pinchuk // Information technologies and means of teaching. – 2015. – № 4 (48). – P. 14–34. – Available from: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1267>. – access 11/20/2015. (in Ukrainian).
21. CMU from 15.06.2011 g. № 872 «On approval of the organizations inclusive learning General secondary schools of». [online]. – Available from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%BF>. – access 11/26/2015. (in Ukrainian).
22. Collection of articles, methodical materials, normative and legal documents / Edited by prof. L.M. Shipitsyna. – Moscow, 2006. – 216 p. (in Russian).
23. Svetlorusova A. V. The use of virtual communities for the development of ICT competencies seniors / A. V. Svetlorusova // Scientific journal NEA them. M. P. Dragomanova. Avg. 5 : Ped. Science: Reality and Prospects – Vol. 28. – Coll. Science. pr. / eds. V. P. Sergienko. –K. : NEA them. M.P. Dragomanova 2011. – P. 212–216. (in Ukrainian).

24. Social pedagogy : small encyclopedia / Pod Society. Ed. prof. I. D. Zvereva. – K. : Center of educational literature, 2008. – 336 p. (in Ukrainian).
25. Social Pedagogy : Textbook / Ed. prof. A. I. Kapska – Kyiv Center of educational literature, 2003. – 256 p. (in Ukrainian).
26. Social work : technological aspect : Textbook / Ed. prof. A. I. Kapska. – K. : Center of educational literature, 2004. – 352 p. (in Ukrainian).
27. Feshenko A. V. Social networks in education : analysis of the experience and perspectives of development / A. V. Feshenko // Open and Distance Education. – 2011. – № 3. – P. 44–50. (in Russian).
28. Shcherbakov O. V. Social network to support the learning process at the university [online] / O. V. Shcherbakov, G. A. Scherbyna // Information processing systems : Coll. Science. works. / M.-of Defense of Ukraine, Kharkiv. University of air. Force them. John Kozhedub. – 2012. – Vol. 8 (106). – P. 159–162 – Available from: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1545>. – access 11/30/2015. (in Ukrainian).
29. Iatsyshyn A. V. Using electronic social networks for work with children and youth with special educational needs / A. V. Iatsyshyn, V.V. Kovalenko // Education and training gifted person. – 2015. – № 8 (39). – P. 32–38. (in Ukrainian).
30. Iatsyshyn A. V. The use of virtual social networks for the purpose of secondary education / A. V. Iatsyshyn // Information Technologies in Education : Coll. Science. works. – Kherson : KSU, 2014. – № 19. – P. 119–126. – Available from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/itvo_2014_19_14.pdf. – Access 11/22/2015. (in Ukrainian).

